

שונא מתנות

למען ייטב לי בעבורך (פ"ב י"ג), ופרש"י "יתנו לי מתנות", ובפ"י הריב"א עה"ת כי ע"ז "ומה שכתוב שונא מתנות יחיה היינו במתנה של ישראל", והנה בב"ב י"ג ע"ב בחצר שאין בה כדי חלוקה כגון שיש ב' ז' אמות ואמר אחד לחבירו טול אתה שיעור ואני פחות ס"ל לרשבי"ג שאין שמעין לו משום דאי בדמי לית לי דמי למיתן לך במתנה לא ניחא לי דכתיב ושונא מתנות יחיה, ולכא' להנ"ל אם היו ב' שותפין א' גוי וא' ישראל יוכל הגוי לומר לישראל טול אתה שיעור ואני פחות משום דבגוי ליתא לשונא מתנות יחיה. אבל הרמב"ם כי בפ"ב מזכ"י הי"ז "הצדיקים הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם אלא בוטחים בה' ברוך שמו לא בנדיבים והרי נאמר ושונא מתנות יחיה", ויל"ע דלפ"ז לכא' אין מקום לחלק בין ישראל לכנ"ר, וע' ברש"י במשלי ט"ו דמי ששונא מתנות ודאי לא יגזול ע"ש, ובפ"י הרע"ב עה"ת חילק ג"כ דמכרי מותר משום שהוא כמציל מידו. ויש להוסיף עוד דהנה בחולין ז' ב' גבי ר' פנחס בן יאיר שלא רצה להנות משל אחרים אי ישראל קדושים הן יש רוצה ליתן ואין לו כי ומבואר בתו' משום שישראל ביישנים הם, וא"כ י"ל שכ"ז רק בישראל שהם ביישנים וע"כ אומרים שרוצים ליתן אף שאין להם, אבל בגויים שאינם ביישנים אין לחוש שאין לו ומ"מ אומר שרוצה ליתן לו כדין שאינו ביישן יכול לומר שאינו רוצה ליתן ואם אומר שרוצה ליתן מסתמא יש לו.

ירושת לוט את אברהם

ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט והכנעני אז ישב בארץ [י"ב ז'], ופרש"י לפי שהיו רעויו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין ע"כ. והנה לוט היה בנו של הרן שהיה אחיו של אברם וכיון שהרן כבר מת כמבואר בסו"פ נח ע"כ הרן יורש לאברהם, ומיהו הרמב"ם כי בפ"ו מנחלות ה"ט "העכו"ם יורש את אביו דבר תורה אבל שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם", ומבואר שאין ירושה לב"נ אלא בן ולא שאר יורשים.

ובקובץ שעורים ב"ב אות שני"ח כי מקור לזה מהכתוב ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע ובן משק ביתי יורש אותי, והיינו אליעזר, ובדאי שלא היה לאליעזר שום דין יורש אצל אברהם וע"כ הכוונה דכיון דליכא יורשים והנכסים יהיו הפקר ממילא יקדים אליעזר לכל אדם לזכות מהפקר, והרי היו לאברהם אחים ולוט בן אחיו ומ"מ כיון שאין לו זרע יהיו נכסיו הפקר, והק' בקובץ שעורים מד' רש"י הנ"ל דלוט יורשו. [וביבמות ס"ב א' אי' דעכו"ם לאו בני נחלה, ויתכן שזה מקור ד' הרמב"ם שרק בן יורש ולא שאר יורשים, שאין בהם כל דין נחלה ורק שכן קם תחת אביו, אך רש"י שם פי' שכונת הגמ' בן כבת, ואם מקור ד' הרמב"ם הוא מהגמ' הנ"ל א"כ מד' רש"י שפי' באופן אחר משמע דלא ס"ל כהרמב"ם, אך לכא' דחוק לפ' בן בגמ' דהכוונה על שאר יורשים כיון דאיירי שם בבן, וא"כ אין ראי' מד' רש"י דלא כהרמב"ם].

וני' דהנה בדברים (ב' ה') כי ירשה לעשו נתתי את הר שער, וכן כתיב (ב' י"ט) כי לא אתן מארץ בני עמון לך ירשה כי לבני לוט נתתה ירשה, וברש"י (פ"ה) "כי ירשה לעשו מאברהם עשר עממים נתתי לו שבעה לכם וקיני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר אחת מהם לעשו והב' לבני לוט בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו אחותי היא עשאו כבנו", והוא חידוש נפלא שעשאו ללוט לבנו וע"כ קיבל ירושת ארץ עמון ומואב.

ועפ"ז א"ש שרועי לוט חשבו שהוא יורש את אברהם, (שהרי מעשה זה היה אחר שהיו במצרים ולוט שתק וקיבל שכן זה), והם סברו שאין לאברהם בנים וע"כ כיון שלוט נעשה כבנו הרי הוא יורש לבדו.

אלא שמקור ד' רש"י הוא במדרש רבה (פרשה מ"א ה') ושם אי' "למחר הוא מת ולוט בן אחיו יורשו", ומבואר שהוא מצד ירושת בן אחיו. וגם לא יתיישב את הדכתיב ובן משק ביתי יורש אותי, שהרי לוט היה יורשו.

למה נכפלה תיבת אחי

פי"ד פ"ג והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר, צ"ב למה אמר אחי אשכל ואחי ענר ולא אמר אחי אשכל וענר, ואולי ממרא היה אחיו של אשכל מן האב ולא מן האם ואחיו של ענר מן האם ולא מן האב (או להפך), ונמצא אשכל וענר לא היו אחים זה עם זה, וזהו שחילקם שממרא היה אחיו של אשכל ואחיו של ענר.

בד' רמ"א שאין ליתן לא' סנדק בב' אחים

ברמ"א יו"ד סי' רס"ה י"א דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת ולכן נוהגים שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד, כדאמרינן גבי קטורת חדשים לקטורת, וע' בביאור הגר"א שחולק.

הנה מעשה בא' שעשה ברית מילה לבנו בתשעה באב נדחה, והרי קימ"ל בשו"ע סי' תקנ"ט ס"ט שאבי הבן והמוהל והסנדק מותרים לאכול מחצות, והנה אביו של אותו אדם רצה להיות סנדק כיון שהיה קשה עליו התענית, אלא שאותו א' כבר היה סנדק אצל בן קודם, ולהרמ"א אין ליתן לאותו אדם.

והנה דנו בזה שיש בזה כבוד אב גמור ליתן לו להיות סנדק וע"כ יהא מותר באכילה, שהרי בדיני כבוד אב נאמר בקדושין ל"א ב' מאכיל ומשקה, וע"כ שנותן לו להיות סנדק מתירו באכילה ושתיה.

וכע"ז יש לדון עוד שבניזר דף כ"א ב' דנו אם הפרת בעל מיעקר עקר או מיגז גיז, ונפ"מ אם נדרה בניזר ובא אחר והתפס בה והבעל הפר שאם מיגז גיז לא בטלה נזירות השני, ואם מעקר עקר בטלה נזירות השני, וא"כ יש לדון למ"ד מיעקר עקר שאם אשתו נדרה בניזר ואביו התפס בה וקשה עליו לישב בנזירות ואם יפר לאשתו הרי תותר נזירות אביו, וא"כ משום כבוד אב יתחייב להפר לאשתו.

אלא שמ"מ יש לדון אם יש מצות כיבוד אב במקום שמבואר ברמ"א שאין לעשות כן.

אולם ע' בס' יד שאל להגאון בעל שואל ומשיב על יו"ד שם, שכי' שנשאל ממ"ש בתרגום יו"ת על פסוק גם בני שלשים יולדו על ברכי יוסף דהיינו שהיה סנדק ומכאן רמז לסנדקאות, ומשמע שהיה סנדק בהרבה בנים, וזוהו הוכיחו שבאביו זקנו לא אכפת לו ויכול להיות בהרבה בנים, וכ' ע"ז ביד שאל שבנו"ב כי הטעם משום דהוי כנותן מתנותיו לכהן אחד, וק' ע"ז ממכרי כהונה וחילק בין מי שמכירו שאסור ליתן לאחד, ולמ"ש בחכם צבי סי' ע"ד קרוב חשוב יותר ממכירי כהונה א"כ ודאי לא אכפת לו דחשיב כמו מכירי כהונה דשרי, ושוב כי שתרגום יו"תן עצמו אינו מוכרח שהיה נסדק רק אפשר שמל אותו.

והנה שם איירי שמכיר שהיה נכד של יוסף נתן ליוסף שהיה זקינו להיות סנדק בכמה בנים, וא"כ כ"ש שמותר ליתן לאביו.

הנה יש אומרים שסנדק מעומד הוא חלק מהסנדק וע"כ כל ד' הרמ"א שסנדקאות מעשיר הוא רק כשעשה שניהם. וני' שגם חלק מסנדק מהני שהרי גבי קטורת מבואר ביומא דף כ"ה ב' שקטורת מעשרת וגם המחמה גחלים לקטורת מעשרת ע"ש, וא"כ כמו שחלק מקטורת מעשרת ה"נ הואיל ומילה דמי' לקטורת א"כ חלק ממילה ג"כ מעשרת.

אמור לחכמה אחותי את

אמרי נא אחותי את. ובעה"ט: אחותי את. ב' במסורה. הכא אמרי נא אחותי את. ואידך אמור לחכמה אחותי את. לומר שאברהם וגם שרה היו גדולים בחכמה. ויתכן להעמיס עוד בכוונתו שאברהם היה בסכנת חיים וחיים זהו הדבר הכי בסיסי שיש ואמר לשרה שאם תאמר שהיא אחותו יתנו לו מתנות ומתנות הם מעבר לצרכים הרגילים ונמצא שהם שני הפכים. וכן הוא בחכמה ידא ביה כולא ביה ודלא דא ביה מה ביה, מי שיש לו חכמה הוא ככלי מלא ביותר מהצורך ומי שאין לו חכמה הרי שאפילו חיים אין לו. [מאת העורך].

לעילוי נשמת
הרב הגאון הצדיק

מוהר"ר דב' ב"ר זלמן זקס זצ"ל
נלב"ע ה' חשוון תשפ"א

זכרונות מרבנו הגרא"מ שך זצלה"ה

לרגל שנת העשרים להסתלקותו

בי אידן אני מנח להכנס לבן אדם בשעה 12 בלילה, אבל אני כשלעצמי לא הרגשתי שום דבר רע בזה וכמו כשרציתם באים לאבא מאוחר בלילה.

פעם נרדם בנת הפתלת מעריב'י של ליל שבת בשישיבה והיה הדבר לפלא ושמעתי למחר מר' שלמה לסין מארה"ב שביקר אצלו בשבת וסיפר לי שאין יכול להרדם בלא הגלולה ולא רצה ליקח בשבת ועל כן לקחה קודם השבת ולכן נרדם בנת התפילה, וכפי הנראה שלא רצה להקל ולהחשיב עצמו כחולה להחזיר לקחת בשבת. פעם סיפר לי הגר"י חיים ברמן שסיפר לו שבלילה לא הצליח להרדם והיה לוקח לפעמים גלולות להרדם אבל השעה היתה מאוחרת שאילו יקח עתה הגלולה לא יוכל לקום לשחרית בשישיבה ועל כן לא לקח ושנאר רע עד הבקר. ופעם סיפר לי שכשהיה בישיבת קלצק הגיע מכתב מאחד מידידי הישיבה שהיה בארה"ב ומתא שהטות ונקברה רוצה לבנים להעביר ארונה לקבורה בא"י, והאב חשב שעדיף יותר ליתן כסף זה לשישיבה אלא שחשבים רצו להעביר אדם לא"י, וכתב האב שאם החפץ חיים או ר' חיים עזר ישלחו אליהם מכתב שעדיף יותר ליתן לשישיבה הרי שזה יועיל ויתנו הכסף לשישיבה, והגיע המכתב לר' אהרן קוטלר ושלא את הרב שך לבקש מכתב כנ"ל, וכן הלך"ח ואמר בדואר שעדיף יותר ליתן כסף לשישיבה מאשר קבורה בא"י, ואמנם אברהם אבינו שילם ארבע מאות טאלער (כך היה לשונן) עבור קבורת שרה בא"י, אבל כ"ז לפני מתן תורה אבל אחר מתן תורה עדיף יותר ליתן להחיות התורה, אבל מ"מ אמר הח"ח שאינו רוצה ליתן מכתב וגו' טעמים אמר ע"ז, אי מפני חשבונו רצה להחליש אצלם החיבה בא"י, כי מפני שכל במוסר לא יעניו לא"י, הרי היא גם בהנהג כללית שהיתה עניי ארץ ישראל ואינו רוצה להפסיד להם, וגו' מפני שמכתבם לא יעזרו ולא ישמעו לו, והוספי' ע"ז שבעיירה שבתוכה היו ב' מעמדים לרבותא ואחד מהם היה תלמידיו הח"ח וביקשו מהח"ח לכתוב מכתב לטובתו ואז יבארוהו רב ואמר הח"ח שכתב מכתב אבל לא שמעו לו, [אך בין גלבלעבר דער נאך], והואיל הח"ח לא רצה לכתוב הלך הרב שך לר' חיים עזר ומיד הוציא את חבלאנק וכתב מכתב על זה, וסיים הרב שך ומה אתם חושבים ורע אזי ויוועז ברכעט דער אלטער, והיוונו מי היה צודק - הניקס שהוא הח"ח שבאמת לבסוף המכתב לא נער, והכתב שחשבונו גם על עצמו שאמנם היו שאלו בענינים שונים אבל הוא היה חזק מכולם ובאמת שאפשר לחשוב מה התועלת שי לנו מכל סיפורים אלו והרי כל אחד יכול לחשוב שהוא אינו עומד להיות הרב שך, אבל שי לומר שאם אין עומד להיות בדרגה גבו מ"מ אפשר שהוא חלק מזה, וצוואותיו שכל אחד תלמידיו יאמר לאיזה משנה או איזה מחשבה טובה במוסר לכתוב, והרי היא גם בהנהג כללית שהיתה אצלו, שיש שחושבים שצריך בבת אחת לעלות למדרגות גבוהות ואם לא כן אין זה שוו כלום, אבל הוא לא חתן כך, לאיל ללמוד עוד ולשעות עוד דבר טוב ועוד דבר טוב וכו' ואלטר. ואפשר להציע לכל אחד לחזור ולשון איזה גמ' או איזה ענין מהל שולמד עד שיהיה שכל ר' פיזי רשע באופן קו, חשוב קל לחשוב בזה בכל מקום ועי"כ הראש תפסו בלימוד ואם אמנם אין זה בדרגות שדיברנו קודם לכן אבל מקצת יש כאן.

סיפר לי הגר"י אברהם וויזניבסקי זלה"ה ר' סיפורי. אי שחאד שאל את הרב שך אודות משרה (היחולת) שחשצני על פי משכורת גבוהה מאוד והרב שך אמר לו שאין זה מתאים לו והוא לא עמד בפיתוי ולקח עבודה זו ומת בחצי ימיו, וביאר זאת ר' אברהם שחרב שך ידע שמשרה זו כרוכה בקשיים ואינה לפי כוחותיו, ועד סיפר לי שפעם חשיו לאדם נכבד אחד שידור לא מבניו ובא להתנייע עם הרב שך ונעה לו אחם שרים בשבת ומזירות כאלו והם שניו מזירות ואחרות אין זה מתאים, ואמר שיהיה לאדם שאם הגעתי ומזירות הרי שלבני זה יכול לפסוק לבד שאין זה מפרעי לו ועשה השידוך ולא עלה יפה וביאר זאת ר' אברהם שהכוונה היתה שראה שיש כאן אי התאמתו ורק התבטא באופן זה ששרים ומזירות אחרות. פעם רעייתו אמר לי אב עבדה כמה חדשים וידע מהו וסמוך לפסח הגיע אלי ר' יחזקאל אסחייק עם מעטפה ובה 500 ש"י ובחול המועד נכנסתי אליו ואמרתי לו שבחג הפסח הזה לא הייתי בביתי ולא היה לי הוצאות מה, ונשב שם הרב רבז ז"ל ואמר לו הרב שך: הרב רבז ואם מיינסט איר נאך פסח דאר פער מען ניש עסן, - אתם חושבים אחר פסח לא צריכים לאכול.

פעם היה לו חולי ברגלים ולא היה יכול לעלות לשישיבה וכשעלה נישגתי אליו ואמרתי לו שאני מבקש רשות לשאול אותו איך הוא מרגיש, וצחק ואמר טאנצען קען איר נאך ניש גיין קען איר נישין יא, לרקוד עדיין איך יכול אבל ללכת בן.

פעם שאלתי אם לקנות אורגנית לבית כיון שיש מחלוקת באיסור לנען בכלי שיר ואמר לי שנוהגים להחזיר בלא להזרה שלא יהיו מכורים להו.

קושי"ה ראשונה שאלתי אותו היה בחוה"מס'י תשל"ב ע' ד' הרא"ש ב"שוכה גבי מצטרע בשניה בסוכה שכ' שנינה חמור יותר מאכילה שאסור שינת עראי וק' דשינת עראי אסור משום גזירה שמא ירדם או משום

שאין קבע עשייה וחשיבי כקבע ואין רא"י שחזר חמור.

פעם ראשונה שדיברתי עמו היה כשפעם יצא משוורת לפני את התפלה וגברה עלי הקטרות לידע להיכן הולך ויצאתי וראיתי שמקפל תפיליו ליד הדלת וכשראה אותי שאלני מתי אבי בבית כי הוא צריך אליו, והתפלאתי שמכיר אותי כי עדיין לא הייתי בשיעור אצלו וגם היה פלא שבדיוק כשהיה צריך לידע מתי אבי בבית יצאתי אליו. אחי"כ תברר לי שהיה בענין מעשה שהיה כתוב באחד התענוגות החילונים על אחד שהשוה סורח בעתונים פסולים ואומר על עצמו שהוא תלמיד של הסטיפלער וביקש מאבי שיאמר לסטיפלער את הענין.

היו לו אבי קשר ידיוות מאוד וידעו איש פרעו, ופעם היה בחוה"מ סוכות בראשית בענין שחרור עזריה בחורים ששרפו חנות תועבה, ואבי נסע אצלו לביקור וכו ואמר לו רב אחד ביהונתן שביקש מאבי להכניס להרב שך שיעמוד בראשות הפגנה בענין ואבי אמר להרב שך שלא רצה להכנס משום שבהגין שאין דעתו נחמה מהפגנת אלו, ואבי הוסיף שיש חוה"מ גדול ולכן מחפשים מה לעשות, והרב שך צחק על כך שחשב שהוא יתערב בזה ואמר שלבד שפרשים בורש שני מצליח והוספי' שבאופן כללי ההשתתפות בהפגנה לבני תורה נראית בעיניו כדבר מופרך בייסודו וזה היפך מכל הצורה של בן ישיבה.

והיה פעם אחת שחרב שך היה בבני"ח כמה ימים ואבי ז"ל נסע לבקר ולמחר שוב נסע והבנתי שחרב שך היה מעונין שבת שנית.

מעשה מהמכתב הידוע ששלח החזו"א להרב שך בענין שלמי שמחה היה ע"י אבי ז"ל ופגש את הרב שך שחלק לטילע עם הגר"י"ח כן סיפר רמ"מ שוליונר'י עם פעמים רבים ששמע מהרב שך, והענין פלא בעיני ששלח החזו"א המכתב ע"י אבי ז"ל שישע במיוחד לירושלים.

יעשתי סמוך אליו בשעוירים כ"ג שנים, כשהיה רעש והיה מפסיק השיעור ומחכה, היה מדי פעם אומר לי וואס מאכט דער זון - מה שלום הבן ששולר אז והיה קטן ממש, וכן היה שואל עצמו מתי יבא אצלו לשיעור. שאלתי אודות לעשות שלום זכר ואמר לי לא לעשות ב"יתנים ואפשר לעשות מ"ט בשנים החוליים וכן עשיתו, ובאמת שניסח ר"י שאל אז את הרב וואזנר ואמר לעשות אבל לא עשיתו ע"פ הוראת הרב שך.

אודות ההסכמה שנתן לספר שלי בשנת תשמ"ה לא להכתיב לבקש בעצמי מחמת בשהיה וחשבתי להדפיס בלא הסכמה, אבל אהדבר נודע לגויס ר"ש כהן ואמר שילך בעצמו וכו עשה ואמר להרב שך שאילו תמניו היה חי היה נכנס לבקש ועתה הוא בא במקומו, והרב שך נסתכל במפתחות ואמר שקשה לו הראיה וביקש ר"ש ממנו רשות להשאיר לו את הספר אצלו ואמר שיכול להשאיר לא רצונו מתי, וכן הכתיב הרבה זמן וביתנים היות מדבר עמו על נושאים אחרים בלימוד לא על זה, ופעם נתייגתי ואמרתי לו שאפשר שאין זה בסדר ששלחתי שליחים ואני איני מדבר כלום בעצמי על ענין זה ורק מדבר על עניינים אחרים, ושחשתי לשאול את תנאדי שיבה את התנהגותי בסדר, וצחק ואמר סאינו גוט אזיאינן סאינו גוט אזיאינ, עד שמצאתי ניסן קיבולתי טלפון מראש ההסכמה מכונה ושאבאר לקבל, ובאתי ש לי לבדוק אם כתוב בסדר ממשצאתי שחם שם מילה אחת "אלא" ותיקן זאת בין השורות, וראיתי כמה קשה לו הראיה והכתבינה עד שהיו צריכים לעזור לו לזקין את העט למוקם שהיה חסר תיבה זאת (ובאמצע נכנס ר"ד צימרמן ולא הכירו והצטרע לו כך שאינו רואה אפי' את ר' דוד צימרמן) ואחי"כ הראיתי ההסכמה לחזו"א ולחתי"ה ואמר שחסר כאן אחר העם שלי איזה ברבה שיחי' או נ"י ושוב אחרתי והוסיף את המילה שיחי', ועי"פ שך לא היה ההסכמה בנפש הפציצה ובשמותי. שהקנימו את דגל התורה בין יוה"כ לסוכות שהגיט'י והיה מתח נורא ועצום שהיו צריכים ללמוד ההכנות לפני חוה"מ ואת הרבה עסקינים בביתו ולפתע הגיע בחר אחד עם מלוה את הרב ואמר שרוצה להיכנס ואמר שא"י עתה כזאת ואמר שחרב שך קרא לו, והכניסו ושומל לקראתו "סילעם עלייכם", וסגר הדלת והתחיל לדבר עמו באריכות אודות זה שהבחרו לא רצה לשמוע שידכים וכבר דיבר עמו ע"ז בבין הזמנים הקודם, ואמר לו אתה בודאי מפחד ממשקיים (קסיים) אבל קהייטם אינם באים בבת אחת אלא קשה אצל אחד ומתלבגרים ועוד קושי וכדו' הראיתי מאוד לספר לו אודות קשיים שלו עצמו, והעסקתינה רבו על כך שכתובו זמנל שיהיה הרב עתה שהומן דוחק כ"כ וכל רגע פתחו הדלת לראות, והרב שך אמר הם לא יאמרו לי מה לעשות בזמן שלי, וכך האריך מעט הרבה, ושוב שאל הבחור האם הראיה יעיבה יבא לסדר קידושין אצלי, ואמר לו לא בודאי אבא את קרקעו אצלי, וכן ולקח בקבוק יין ונתן לו שומר זאת ועי"ה אסדר לו קו קידושין, ואם לקל שוב קרא לו הרב שך ואמר לו בחוץ יש הרבה אנשים ולא ריא כל עינם לצאת עם בקבוק ועי"כ אטופין קל הבקבוק, והוא פלא פלאים ששמוקסם ששוקסם צרכי ציבור עושים מהפך גדול ששמו ועד שי זמן להעסק עם יחיד במסירות

כזאת כ"י סיפר לי ידידי הגר"מ בן שלמה ששמעתי עמיקב שכטר שהיה נוכח בזה. היו בעלי בתים שהם מחשיבים כיון שהתנהגו כפי מה שיהיו' צריך להתנהג ואצלו בעי"ב שזהיר במצוות ובתפלה וקובעו עתים לתורה ומתנהג כפי שצריך היה אצלו צורה של יהודי שהיה לו הערכה גדולה אליו, כך גם ראיתי כשבא נלחם את משי' שפירא בשכון ר' והיה לו סמוך לבחירות שהקים את דגל התורה וגם לו היה בעיני חידוש שמאז לו אז זמן ללכת לעשות מצוות.

היה מגיע לשיעור באפיסת כחות מחולשתו ומזקנתו הגדולה עד שבקושי היה מגיע עד מקומו בשיעור ומיד היה מתגבר בלהט נעורים יותר מכולם במרץ ובריתחא דאורייתא שלא ראינו אף בחור צעיר עם מרץ שכזה, והכל על כל מי שלא ראה זאת בעצמו.

ולפעמים היה אומר בשניותו כדרכו מה אתם ישינים הרי אתם אינכם גילויי אולי כולכם ביחד אתם גילוי. היה קורא את הגמ' בטעם וצמאון והיה משמיע קול כמו צמא שמוזלפים לפיו מים קרים, וכשהיה קורא את הקושיא היה זאת בקול של התפעלות והנאה מקו' הגמ' כאדם המופתע לראשונה מקו' נפלאה זו, ושוב כשאומר את תירוץ הגמ' היה שוב מופתע ונהנה מהתירוך הנפלא שיש בגמ'.

היה לפעמים אומר בשיעור מעולם לא הבנתי דבר זה עד היום, והיה הדבר לפלא ששיעורי זה כבר שמענו ממנו כמה פעמים, אבל באמת הוא הרגיש כאילו היום נתברר אצלו ענין זה.

וכמו אדם שאוכל אוכל טעים ורוצה ללעסו בכל פיו להרגיש את הטעם בכל הפה ולא להפסיד כלום מהטעם, וכך היה 'מתלקק' על כל ענין בגמ' או בראשונים או בד' הגרע"א וכדו'.

וידוע מהעשה שפעם יצא מבית הגר"י"ו ואמר שאם מגיע לי חלק בועה"ב הרי קיבלתי אותו עכשיו שמעתי חידו"ת נפלאים נאלו מהגר"י"ו, ושמעתי עוד שהגר"י"ו פעם ביקש מבני לקרותו באמצע הלילה מפני שיש לו תירוץ על קו' שנתקשר בה ביום, ואמר לו בנו שעתה השעה כל כך מאוחרת ואיך אפשר לקרותו, ואמר הגר"י"ו שבתשוב שעדיין אינו יושב עומד אלא מוטריד מהקו' הנ"ל. ושמעתי עוד תוספת ע"ז שאמר שואלי מצא תירוץ ועל כן הלך לישון ועי"ז היתה התשובה שגם זה לא יתכן שאילו היה לו תירוץ היה מגיע לאמרו להגר"י"ו, ושוב אמרו שאולי לא בא מפני שהחשש שהגר"י"ו הלך לישון ועי"ז השיב שהוא יודע שגם כאן אין הולכים לישון כעשר קושי'.

וגם אנו ראינו בישיבה איך היה מיוסר כשהיה לו קושי' ושמעתי בעצמי איך היה שואל אחר שהקשו שאלה חוקה איך יכולתם לישון בלילה, 'לכדומה שהיתה זאת קו' בענין תחומין ביו"ט ע' באבי עזרי' הל' שביטע עשר פ"א ה"ה תיגמא.

כשלמדנו מס' יבמות (בשנת תשל"ג בתחילת חודש טבת) למד בשיעור את חסוגי' זיקה ככנסתו יבמות דף ל"ט שהיא סוגי' קשה וסבוכה, (ואנב כדאי לשים לב על כך שבתחלת טבת כבר למדו דף י"ט בלא שדילגו כלום עד שם), וקרא את כל הגמ' בטעם ובהנאה, ואמר באמצע דאכטאצן אז דאס אין פון גישטאמקסטע סוגיות אין יבמות, - דמלא לי שזו מהסוגיות הטעימות ביותר של יבמות, ושוב אמר שהרי אי' בגמ' האומר שמועה זו טאה ושמועה זו אינה טאה ע"ש שאסור לומר כן, ושוב אמר שאין מתכוין לומר שזה גישמאק וזה אי' גישמאק, רק אמר דאס איז גישמאק ודאס איז נאך גישמקער, והיינו שאל סוגי' היה טעימה קו, עוד יותר טעימה. (וכנראה שד"ז מותר לאמרו).

ועוד אזכור שיומנים לפני תוכנה בא לשיעור עם ב' קושיעס המורות בתו' דף ט"ז ע"ב ביבמות, ושוב למחר בא עם תירוץ על ב' הקו' וכשראה שהצברו אינו מתלבד מהדברים אמר לנו שצריך להיות שחוקת מתי' זה. והשיעור כללי ביום שלישי הרי היה מעמד בפני עצמו שאין דומה לו, ואחר שהיה מתייגע כמה ימים, והיה ידוע שהוא רוצים לדבר עמו במנוחה צריך לדבר עמו בידי רביעי עד סוף השבוע שאין היה יותר במנוחה ולא בתחילת השבוע עד יום שלישי שאין כבר במתח מהשיעור, וכשהיה מגיע באפיסת כחות לשיעור והיה מתחיל קטע והיה קולות וברקים על כל קטע שהיה אומר, ואם לא היו צועקים היה מתלונן למה שותקים, ולפעמים היו גורבים הקולות לפני שגמר הקטע והיה אומר תנו לי לגמור את הקטע ואז שפעטער גייס מייס אופי' שטיקעס - ואחר כך תקרע אותו לגורם, ולפעמים היה צועק כאן הייתם צריכים לצעוק ולא כאן, והיה יושב לדידנו אחד התלמידים שהוא ת"ח מופלג והיה מרבה להתווכח עמו, וראש הישיבה היה שמח בזה והיה קורא לו דער שרייער - העצקן, ולעת זקנתו שהראיה כבדה עליו והיה מכיר כל אחד על פי מקומו שהיה יושב לידו, פעם היה שם שקט במקום זה, ושאל אותו איך דער שרייער - איפוא העצקן.

ופי"א אותו שרייער אמר באמצע השיעור דבר מפולפל, א"ל אוסטרובעצ.

קמחט כובד ראיתו היה מקבל את הספר הנצרך לענין בשיעור באופן שהקיפול גיגע עד המקום שיצטרך להתור בשיעור, כדי שלא יצטרך להפסיק, ואין לקיים אותיות קטנות כמו מגיד משנה או ביאור הגר"א

היה מצליח לקרותו למרות קושי הראיה והיה הדבר נראה כפלא.

ואזכור מקרה שר' נחום כהן שאל אותו קו' באמצע השיעור וניסה לתרץ והפסיק את השיעור באמצע ואמר שאם שש לו תירוץ אצל ר' ברוך וכל כן עדיף לו להפסיק,

ופעם אמר שיעור על ענין שכירות קניא בפסחים דף ו', ואמר אני אומר בנוסח זה ושמחה (הכוונה להב' שמחה ויגבר) אומר זאת בנוסח זה (ונתכחין לומר שהב' אומר בנוסח טוב יותר).

בית השיעור היה תמיד ממוסלל איזה מילים בלחש ולא היו שומעים מה, והיו חושבים שמתפלל תפלת ר' נחוניא בן הקנה, אבל פעם שמעו שאומר הריני מוכן ומוזמן לקיים מצוה ללמד תורה - ולמדתם אותם, או משהו דומה לזה, ופעם באחד מהשיעורים האחרונים שמעתי איך שאומר בערך מילים אלו הריני מוכן ללמד תורה ביום שיהיה הולך לומר שיעור כמו שהולכים לעשות מצות נטילת לולב. וכן בזמן הסדר היה עוז וחדוה במקומו.

וכשהיו באים אליו עם קו' היה מתחיל ללמוד את הגמ' עם השואל ומנסה להסביר ופעמים אומר שאין לו תשובה, וכשהיתה קו' חזקה היה מבקש לחפש במי' והעש או בחי' הגרע"א או באור שמח, (לפעמים שאלה היו מוצאים את הספר מיד כיוון שהספרים היו ישינים ולא היו רואים על הכריכה איזה ספר הוא, והוא היה נישג לארון ספרים ומוצא מיד למרות חולשת ראייתו ואמר בשניותו למחפש שלא מצא א בטלן). לפעמים היה מבטיח ספק פני שיאמנם תירוך על איזה קו' וכדו' היה משלם אחי"כ, לפעמים היה מגיע מביתו עם איזה קו' שהטרידה אותו והיה בא באמת ובתמים לחפש תירוץ.

בזכרוננו שגם פעם עם קו' על שיי"מ שהשמונת לבחינים פרק ח' ואף שאמרנו לו שלא למדנו זאת רצה מ"מ לשלם את הקו'. אף שלא היה מבקש עם כל אחד אבל היו באים עם קושיא טובה שהיה נהנה היה קורא לכל שכניו ולעוד בחורים שישמעו את הקו' ויאמרו תירוץ, אבל זכרונני שאחר ששאלו אותו קו' טובה הלך לקרא לאחד שישב רחוק קצת ממנו, ואמר לו שישמע איך שחללים קושיאי טובה, וקו' היתה בדרים פ"ט ע"ב ומה ושמעיה ואיטבס איתתא וק' למה חל הנדר הרי אינו האדם בשבועה וע' בזה בגליון מהרה"ש שם שציין לשו"ת מהר"י"ו.

הפסיק אחד שאל קו' ובאו עד בחורים ואמר לו שיחזרו על הקו' באוני הבחורים להלך הבחור הנשאל לא ונכנס אחד שאל קו' ואמר לו לא כך אומרים קרוב לו התחיל מהתחלה ולומר על מה הקו' ואחי"כ לגייל שמעתי שמחמת חולשת ראייתו רצו להביא לו מכשיר שאפשר לראות את האותיות ועל גבי מסך בצורה מוגדלת מאוד, ואמר איך הגמ' ואם מקצועקן - קושי' - ואם צריך גמ' שאפשר לבקש.

כמו כן ענינו על התלמידים ופנח ראיית איך שנישג לאחד המושגינים ושואלו על שאל פלגני למה אינו נמצא עתה בזמן הסדר, וכשאחד לא בא אליו ביום אחד לדבר בלימוד ופגש את אביו ושאלו למה בנו לא הגיע לדבר בלימוד.

בקץ תשל"ב ע"ב ניתוח והיה אז חשש גדול והרבו אז מאוד בתפילה ובה' שהחלים והאריך ימים עוד כשלשים שנה אחי"כ, ואחר זמן פגש אחד הרופאים שטיפל בו אז ושמו פרו' אלכסנדר דינבר את הורי ז"ל שהיה מיוזד ענהם ואמר להם שחרב שך שאלו לו את צריך עוד להיות כי אני צריך ללמוד, ואמר שהיה בעיניו הדבר חידוש כי אצלם צריך ללמוד כדי שיוכל להתפרנס ולחיות ואילו כאן שמע שרוצה לחיות כדי ללמוד.

וכשבא אחד כמה שבעות לומר שיעור כללי בישיבה (במס' סנהדרין) בענין לא ירבה לו רשום, ומושם חולשתו הכינו לו רמקול וזה היה לראשונה שהביאו רמקול לשיעור וכיון שלא ידע שחכינו שכנסנו ורצה את הרמקול אמר בשניותיו לו הייתי יודע שחכינו רמקול הייתי מכין שיעור טוב יותר. אבל כיון שהושיבם לידו את הטכנאי שסידר את הרמקול שאל היה מבני הישיבה הרי שרצה שום הוא ירגיש בנוח והיה מסביר גם לו את העיסה.

ידוע שכמה פעמים בעת בחירות השתדל הרבה מאוד בענין זה והיה מתח גדול להרבה דברים היו תלויים בו, ומכל מקום היה נראה רגוע באופן מוחלט ואף היה אומר שיעור כללי באותו יום.

שהקים את דגל התורה והיה טרדתי גדולה ומתח גדול בבחירות שהכל היה תלוי בכמה קולות והכל היה על צוואר, ואמר שיהיה בישיבה הרבה רוצה לומר שכולם יחזרו ללימוד סדיר ולא יחשבו שצריך לנוח

קצת קודם החזרה ללימוד, ואמר בריחא ממדוש רבה וירא פ' נ"ו משי"כ שם אחר העקידה "וישע אברהם אל עניו ויצחק היכן הוא ר' בריכה בשם רבנן דתמן שלחו אצל שם ללמוד ממנו תורה, שמל לאשה שתעשרה מפלגתה אמר חואיל הוא הפלך הזה התעשרתי עוד איני זו ומתחת ידי עולם כל אברם כל שבא לידד אינו אלא שגבול ששקטתי בתורה ובמצוות לפיכך אינו רוצה שתזון מורעי לעולם", ואמר ע"י בשיחה שהיה לחשוב שאחר מאורע כזה כמו העקידה צריך לשלוח אותו קצת אל ההרים של שוייץ או אל מלון לב צאנז, אבל אברהם לא חשב כן אלא שלחו מיד ללמוד תורה.

עד זאת שדאל לתלמידיו כמו אז וכמו שב כלל עניינים כשידוכים וחברותות וכדו', וכל זאת ידע שאפשר לבא ולשפוך לפניו את לבו והוא כשבכלות שומע ואומר את דעתו בנחת, ואין סוף לעובדות אלו שהרי היה מקבל כל יום המון אדם ומתענין בכל פרט ומתאמץ לעזור לכל אחד.

ולפני ששלחתי שנים צריחם שדאל לשיעור אחר דבר ממנו ולא נסדרת להכנס עד שעה מאוחרת בלילה, נכנסנו לביתו בחצות הלילה, ופגשני שם אחד מהאנשים שהופקדו לשמור עליו ופירעו יותר מלפניו ונזן